

Zpracovatelé:
RNDr. Ivan Tomek, CSc. (odpovědný řešitel)
PhDr. Pavel Dvořák, CSc.
RNDr. Jan Herzmann, CSc.

Ředitel ÚVVM:
Prof. PhDr. Karel Rychtařík, DrSc.

EVROPA - NAŠ SPOLEČNÝ DŮM
(srovnání výsledků z vybraných měst socialistických zemí)
komparativní zpráva z výzkumu č. 88 - 6

Číslo jednací: 259/87-3
Počet výtisků: 15 + 75
Počet listů: 28
Výtisk číslo:

OBSAH

	Strana
I. ÚVOD	3
II. CÍL VÝZKUMU	3
III. METODIKA VÝZKUMU	4
IV. REPREZENTATIVITA VÝBĚROVÉHO SOUBORU V PRAZE	5
V. HLAVNÍ VÝSLEDKY	6
1. Zájem o mezinárodní otázky	6
2. Názory na mezinárodní vztahy v Evropě	8
3. Názory na problémy týkající se jaderných zbraní a jaderného odzbrojení	16
ZÁVĚRY	26

I. ÚVOD

Na zasedání pracovní skupiny "Výzkum veřejného mínění" III. problémové komise mnohostranné spolupráce Akademií věd socialistických zemí, konané 26. - 30. 10. 1987 v Moskvě, bylo mj. doporučeno provedení mezinárodního paralelního výzkumu s aktuální tematikou evropského společného domu, jehož návrh včetně dotazníku předložila sovětská strana.

Na základě podepsaného protokolu výše uvedeného jednání byl zpracován projekt výzkumu a po projednání v oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ bylo toto šetření realizováno.

V průběhu měsíců března, dubna a května 1988 probíhala, výměna získaných výsledků mezi pracovišti^{1/} v ČSSR, SSSR, PLR, MLR a BLR (pracoviště v NDR s přihlédnutím k vlastním možnostem výzkum nerealizovalo).

II. CÍL VÝZKUMU

Cílem výzkumu bylo poznat názory obyvatel hlavních měst socialistických zemí na současnou mezinárodní situaci v Evropě a umožnit jejich srovnání.

Výzkum obsahoval otázky, zaměřené především na

- celkový zájem o mezinárodní problematiku
- problematiku mezinárodních vztahů v Evropě, jejich současný stav, nebezpečí konfliktu a jeho možné důsledky, rovnováhu sil a roli NATO a VS
- problematiku jaderných zbraní a jaderného odzbrojení, nebezpečí a možné důsledky jaderného konfliktu, úlohu jaderných zbraní a možnosti jejich likvidace včetně představ o časovém horizontu jaderného odzbrojení.

1/ Šlo o Ústav pro výzkum veřejného mínění při FSÚ v Praze, Ústav sociologických výzkumů (nyní Sociologický ústav) Akademie věd SSSR, Středisko výzkumu společenského mínění v PLR, Středisko pro výzkum masové komunikace, MLR a Sociologický ústav akademie věd BLR a Institut sociologie a sociální politiky AV NDR.

Z vlastní iniciativy provedl Ústav pro výzkum veřejnej mienky pri SSÚ v Bratislave výzkum 282 obyvateľ hlavného mesta SSR na túž tematiku. Výsledky tohoto šetření jsou uvedeny v poznámkách.

III. METODIKA VÝZKUMU

Podle dohody učiněné v Moskvě měl výzkum proběhnout během jednoho měsíce po schůzce na nejvyšší úrovni ve Washingtonu, tj. cca do 15. 1. 1988, na reprezentativních výběrových souborech obyvatel hlavních měst. Přitom měl být využit dotazník předložený sovětskou stranou a to buď celý, nebo některé jeho otázky. Do března 1988 si pak měly jednotlivé zúčastněné strany vyměnit výsledky výzkumů.

Protože jsme nedohodli přesně, jaké informace si vyměníme, nejsou všechny údaje o metodice výzkumů stejně podrobné, nemáme také k dispozici přesné údaje o reprezentativitě jednotlivých výběrových souborů. Vycházíme však ze skutečnosti, že byla dodržena zásada dotazovat se reprezentativního výběrového souboru.

V Praze^{1/} výzkum proběhl standardní metodikou ÚVVM - FSÚ - pomocí řízených rozhovorů tazatelů s výběrovým souborem 393 Pražanů v období 4. - 14. 1. 1988. Dotázaní byli tazateli vybráni podle stanovených kvótních předpisů tak, aby složení souboru odpovídalo z hlediska pohlaví, věku a typu ekonomické aktivity složení obyvatel hlavního města ČSSR. Zpracování dat se uskutečnilo na počítači FSÚ Cyber 172 pomocí souboru analýzy dat ÚVVM - PANDA.

V Moskvě výzkum proběhl na souboru 500 obyvatel, přesný termín neznáme.

V Sofii bylo dotázáno celkem 790 obyvatel v termínu 15. 12. - 5. 1. 1988.

V Budapešti výzkum proběhl pomocí standardizovaných rozhovorů na souboru 486 dotázaných, reprezentativním z hlediska pohlaví, věku a dosaženého vzdělání. Termín neznáme.

Ve Varšavě proběhl výzkum na souboru 500 obyvatel Varšavy ve dnech 18. - 20. 12. 1987.

Při porovnání dat obdržených z těchto měst jsme zjistili, že předložený dotazník nebyl vždy dodržen, že některé otázky byly změněny, dokonce i sovětským pracovištěm, které předkládalo původní návrh. Vzhledem k tomu, že jsme neměli možnost ověřit správnost jednotlivých překladů původního ruského textu do jednotlivých jazyků (ani jsme si to nekladli za cíl), zaznamenali jsme jen takové

1/ V Bratislavě bylo dotázáno 282 občanů ve dnech 12. - 21. 12. 1987

změny jako je úprava škál, podstatná změna formulace apod. V souladu s protokolem moskevského jednání některá pracoviště (zejména v PLR a MLR) využila jen část navrženého dotazníku. Vzhledem k tomu jsou u různých otázek při interpretaci uváděna jen ta data, která byla k dispozici. Shoda či neshoda údajů získaných v jednotlivých hlavních městech byla testována pomocí skupiny testů chí kvadrát na osobním počítači.

Jednalo se o první výzkumnou akci podobného charakteru, která byla záměrně proponována nikoli jako srovnávací výzkum, ale jen jako paralelní šetření se vzájemnou výměnou dat a možnostmi porovnání. Získané zkušenosti by bylo vhodné využít při přípravě dalších, již plánovitě srovnávacích výzkumných akcí tak, aby nedocházelo ke změnám výzkumného nástroje, byly vyměněny i podrobnější informace o metodice výzkumu, výběrových postupech a, pokud možno, i informace o hladině veřejného mínění a jejich změnách před termínem sběru dat v jednotlivých lokalitách, kde výzkum bude probíhat.

I když řada uvedených skutečností omezuje možnost hovořit již při této výzkumné akci o mezinárodním srovnání získaných dat, jsou získané výsledky a jejich porovnání zajímavé a mohou být podle našeho názoru dále využity.

IV. REPREZENTATIVITA VÝBĚROVÉHO SOUBORU V PRAZE

Kontrolovaná proměnná	Základní soubor (%)	Výběrový soubor (%) n = 393	Rozdíl (%)
Pohlaví: Muži	45,4	46,6	+1,2
Ženy	54,6	53,4	-1,2
Věk: 14 - 29 let	22,5	22,4	-0,1
30 - 44 let	26,9	31,5	+4,6
45 - 59 let	24,8	20,4	-4,4
60 a více	25,8	25,7	-0,1
Ekonomická aktivita:			
dělníci	20,0	19,4	-0,6
ostat. zaměstanci	47,2	48,3	+1,1
ek. neaktivní	32,8	32,2	-0,5
Složení souboru z hlediska ostatních identifikačních znaků:			
KSČ: člen	17,1	20,1	+3,0
nečlen	82,9	79,9	-3,0

Složení výběrového souboru Pražanů odpovídá obvyklým požadavkům a lze jej považovat za reprezentativní. Údaje o reprezentativitě v ostatních městech nemáme k dispozici, předpokládáme však v souladu s dohodou, že šlo rovněž o reprezentativní výběrové soubory.

V. HLAVNÍ VÝSLEDKY

1. Zájem o mezinárodní otázky

Získané výsledky ukazují na značný zájem obyvatel Prahy, Moskvy a Sofie^{1/} o mezinárodní otázky, zájem, který v posledních letech vzrostl. Převažuje i spokojenost s informacemi získanými ze sdělovacích prostředků a týkajícími se mezinárodní problematiky.

Tabulka č. 1

Zájem o problémy mezinárodního života podle vlastních výpovědí
(údaje za Prahu,^{2/} Moskvu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie
zajímají se velmi	26	33	55
zajímají se	53	54	42
zajímají se málo	19	7	2
vůbec se nezajímají	2	1	3

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří podíl dotázaných, kteří na otázku neodpověděli vůbec, tj. vynechaných odpovědí)

1/ V Budapešti a Varšavě nebyla tato i některé další otázky položeny. To se v menší míře stalo i v Moskvě a Sofii. Tato skutečnost vede k tomu, že v řadě tabulek jsou jen údaje z některých měst.

2/ V Bratislavě uvedlo velký zájem 28 %, zájem 53 %, malý zájem 18 % a žádný 1 % obyvatel - tedy stejně jako v Praze.

Tabulka č. 2

Vývoj zájmu o mezinárodní otázky v poslední době podle vlastních výpovědí

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
zájem vzrostl	45	62
nezměnil se	52	26
poklesl	1	3

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří odpovědi "Nevím" a vynechané odpovědi)

Tabulka č. 3

Spokojenost s informacemi o mezinárodních otázkách ve sdělovacích prostředcích

(údaje za Prahu,^{2/} Moskvu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie
spokojen	31	29	17
spíše spokojen než nespokojen	36	29	45
spíše nespokojen než spokojen	20	22	21
nespokojen	12	14	14

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Tento značný zájem i poměrně vysoká spokojenost s informacemi o mezinárodních otázkách je současně doprovázen nemalým znepokojením nad současnou situací, zejména v Moskvě a Sofii.

1/ Vzrůst zájmu uvedlo 56 % Bratislavanů, žádnou změnu 42 %, pokles 1 % a 1 % nevědělo.

2/ V Bratislavě bylo 23 % lidí "spokojeno", 27 % "spíše spokojeno než ne", 34 % "spíše nespokojeno" a 16 % "nespokojeno". Spokojenost je zde tedy výrazně nižší.

Tabulka č. 4

Znepokojení současným stavem mezinárodních vztahů

(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie
velmi silně znepokojen	10	27	24
silně znepokojen	22	41	49
středně znepokojen	41	25	19
slabě znepokojen	18	3	2
vůbec znepokojen	9	2	3

(dopčet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Rozdíly ve výpovědích občanů jednotlivých hlavních měst ukazují na vysoký deklarovaný zájem v Sofii, vyšší zájem v Moskvě než v Praze i na vyšší nárůst zájmu v Moskvě než v Praze. Spokojenost s informacemi HSP je podobná ve všech třech místech, rozdíly jsou spíše v intenzitě spokojenosti, která je nejvyšší v Praze. Současně se však potvrzuje i zjištění jiných výzkumů - totiž že čím větší zájem o informace, tím vyšší nároky a menší spokojenost s jejich úrovní. Vysoký je optimismus Pražanů ve smyslu malého znepokojení současnými mezinárodními vztahy.

2. Názory na mezinárodní vztahy v Evropě

Vzhledem k historickému a politickému vývoji v Evropě i vzhledem k její klíčové úloze v obou světových válkách má tato oblast specifický význam v otázkách mezinárodních vztahů, zachování míru a možností vypuknutí války. Navíc zde dnes dochází k bezprostřednímu kontaktu kapitalistických a socialistických zemí, existují NATO a VS jako dvě proti sobě stojící vojenská seskupení. Pozornost

1/ V Bratislavě uvedlo 9 % obyvatel, že je velmi znepokojeno, 17 % silně znepokojeno, 45 % středně znepokojeno, 25 % že je slabě znepokojeno a 4 % uvedla, že nejsou vůbec znepokojena současným stavem mezinárodních vztahů.

věnovaná evropské problematice vzrostla v poslední době zejména v souvislosti s pojetím "evropského domu", které jako součást nového myšlení v mezinárodních vztazích vymezil M. Gorbačov.

Nebylo cílem výzkumu zabývat se otázkou co lidé chápou pod pojmem "Evropa" - zda zeměpisné vymezení od Atlantiku po Ural, nebo jiná vymezení vycházející spíše ze současné politické situace a historicky vytvořených zájmů jednotlivých zemí. Výsledky však ukazují, že Evropa není chápána izolovaně, ale jako součást celého světa:

Tabulka č. 5

Názory na vliv vztahů USA - SSSR na situaci v Evropě

(údaje za Prahu^{1/} a Sofii v %)

	Praha	Sofie
značný vliv	72	89
nepatrný vliv	18	3
žádný vliv	3	1

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří odpovědi "Nevím" a vynechané odpovědi)

Pražané i Sofijčané tedy přikládají vysoký význam vlivu sovětsko-amerických vztahů na situaci v Evropě. I názor většiny Pražanů, že kdyby vypukla mimo Evropu jaderná válka, nebylo by zde možno udržet mír, ukazuje na chápání Evropy jako součásti světa, nikoli jako nadřazené nebo izolované enklávy.

Další podstatnou otázkou je možnost vzniku vojenského konfliktu v Evropě:

1/ V Bratislavě uvedlo rovněž 72 %, že vliv je "značný", 21 % že je "malý", 4 % že není žádný a 3 % nevěděla.

Tabulka č. 6

Názory na nebezpečí vojenského konfliktu v Evropě

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

nebezpečí je:	Praha	Moskva
vysoké	17	27
středně vysoké	38	19
nízké	30	22
žádné není	6	7
neví	9	25

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi. ISI AN SSSR dodatečně změnil škálu a odděleně sledoval "velmi vysoké nebezpečí" (6 %) a "vysoké nebezpečí" (21 %). V tabulce jsme tyto údaje sečetli, což by nemělo mít vliv na srovnatelnost).

Ukazuje se, že Pražané i Moskvané považují možnost vzniku války v Evropě za nezanedbatelnou.

Přitom důsledky možného ozbrojeného vojenského konfliktu v Evropě by podle názorů lidí byly katastrofální.

Tabulka č. 7

Názory na to, zda by každá velká válka v Evropě změnila náš kontinent v trosky

(údaje za Prahu^{2/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
ano	91	80
ne	3	6
neví	6	6

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

1/ V Bratislavě uvedlo 9 % občanů že "pravděpodobnost války je veliká", 28 % že je "průměrná", 37 % ji považuje za "malou" a 16 % za "žádnou".

2/ V Bratislavě odpovědělo 88 % lidí "ano", 7 % "ne", 5 % nevědělo.

Názor, že každá velká válka by Evropu změnila v trosky, je v Praze i v Moskvě jednoznačně převažující. Přitom z kontextu výzkumného rozhovoru bylo jasné, že v této otázce nejde o válku vedenou s použitím jaderných zbraní.

Jedním z podstatných principů "nového politického myšlení v mezinárodních vztazích" je mírové řešení neshod a konfliktů, odmítnutí násilí nebo hrozby násilí jako prostředku řešení takovýchto sporů.

Tabulka č. 8

Názory na to, zda je možné všechny evropské problémy řešit mírovou cestou

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
ano	87	79
ne	4	7
neví	9	8

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

V Praze i v Moskvě tedy převažují názory, které principům "nového myšlení" plně odpovídají. Přitom je známo z výzkumů názorů na otázky války a míru,^{2/} že mírové řešení konfliktů není v ČSSR chápáno jako jednostranné ústupky, pacifistické řešení nebo dokonce odmítnutí obrany v případě napadení.

Další blok evropských problémů souvisí s existencí NATO a Varšavské smlouvy (dále jen VS) a jejich značných vojenských sil, stojících v Evropě proti sobě na hranicích socialistických a kapitalistických zemí.

1/ V Bratislavě odpovědělo 90 % "ano", 5 % "ne", 5 % nevědělo.

2/ Viz závěrečné zprávy ÚVVM - FSÚ: Otázky války a míru a obrany socialismu ve vědomí obyvatel ČSSR, Praha 1988, Herzmann, J. a kol. Otázky války a míru ve vědomí občanů, Praha 1985, Herzmann, J. a kol. Názory občanů ČSSR na otázky války a míru a brannou výchovu, Praha 1980, Dražilová, M. a kol.

Tabulka č. 9

Názory na současný poměr vojenských sil NATO a VS v Evropě

(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu, Varšavu, Budapešť a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie	Budapešť	Varšava
VS má převahu	20	10	26	15	19
je rovnováha sil	42	34	43	42	33
NATO má převahu	7	7	3	28	41
nevím	31	42	27	?	6

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi, poměr vynechaných odpovědí a odpovědí "Nevím" z Budapešti nebyl sdělen)

Ve většině hlavních měst socialistických zemí převažují názory, že v současné době existuje mezi těmito vojenskými uskupeními rovnováha sil a že tuto rovnováhu je žádoucí zachovat i nadále jako jeden z důležitých principů. I navrhovaná odzbrojovací koncepce, předkládaná socialistickými zeměmi, vychází ze zachování rovnováhy sil na jednotlivých postupně se snižujících úrovních stavu zbraní.

Výrazně se odlišují odpovědi Varšavanů, kteří jako jediní nejčastěji považují situaci za vychýlenou ve prospěch NATO. Vysoké je i procento odpovědí "nevím" u Moskvanů, obyvatelé Sofie se častěji vyjadřovali o převaze VS.

Poznamenejme zde jedno ze zjištění, které naznačil výzkum otázek války a míru, provedený v září 1987, tedy před schůzkou. V Praze došlo ve srovnání s předchozím stavem k poklesu odpovědí "existuje rovnováha" a k nárůstu odpovědí "VS má převahu" a "nevím". Je možné, že k tomu došlo pod dojmem zveřejnění dříve utajovaných údajů o stavech raket USA a SSSR v Evropě v souvislosti s dohodou o likvidaci raket krátkého a středního doletu.

1/ V Bratislavě uvedlo 16 %, že VS má převahu, 49 %, že je rovnováha, 9 %, že převahu má NATO a 26 % nevědělo.

Následující tabulka potvrzuje velký význam, který obyvatelé hlavních měst přikládají zachování vojenské rovnováhy v Evropě.

Tabulka č. 10

Názory na žádoucí stav poměru vojenských sil mezi NATO a VS

(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu, Sofii, Budapešť a Varšavu v %)

	Praha	Moskva	Sofie	Budapešť	Varšava
nevadí, bude-li mít převahu NATO	3	5	2	?	14
síly musí být vyrovnané	79	58	61	74	77
VS má mít převahu	7	21	28	17	6
neví	10	12	8	?	2

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi, některé odpovědi z Budapešti nebyly sděleny)

Mezi jednotlivými městy se zde ukazují určité rozdíly - tak názory v Praze a Varšavě se shodují v malém zastoupení názoru, že VS má mít převahu, obyvatelé polského hlavního města však nejčastěji ze všech odpověděli, že nevadí, bude-li mít převahu NATO. Dáme-li tuto odpověď do souvislosti s tím, že ve Varšavě byl současně vysoký podíl názorů, že NATO má v současné době vojenskou převahu v Evropě, může to znamenat, že přinejmenším částí (byť neveliké) obyvatel tohoto města by převaha NATO vůbec nevadila. Odlišují se i názory Moskvanů a Sofijčanů, kteří méně často než ostatní "chtějí" do budoucna udržovat rovnováhu (i když i u nich je to nejčastější odpověď) a doporučují naopak, aby převahu měla Varšavská smlouva.

V souvislosti s odzbrojovacím procesem a s možností jeho dalšího vývoje byla položena otázka na možné důsledky současného rozpuštění obou vojenských seskupení - Varšavské smlouvy a NATO - pro bezpečnost jednotlivých zemí.

1/ V Bratislavě uvedla 3 % lidí, že nevadí, bude-li mít převahu NATO, 82 % požaduje zachování rovnováhy, 9 % převahu VS.
6 % nevědělo.

Tabulka č. 11

Názory na důsledky možného současného rozpuštění NATO a VS
pro bezpečnost jednotlivých zemí

(údaje za Prahu,^{1/} Sofii a Budapešť)

bezpečnost by se	Praha	Sofie	Budapešť
zvýšila	39	42	43
nezměnila	30	20	28
snížila	11	17	19
neví, nedokáže posoudit	20	19	?

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi, některé údaje z Budapešti nebyly předány)

V Praze, Sofii, Budapešti převažují názory, že bezpečnost by se tím zvýšila nebo nezměnila, což ukazuje, že smlouva VS je skutečně chápána jako obrana vůči potenciální agresi, která není nutná sama o sobě.

V Praze, kde je nejméně častý názor "VS má mít převahu", je také současné rozpuštění nejméně často považováno za ohrožení (11 %).

V Praze a Moskvě byl vztah k Varšavské smlouvě zkoumán i v kontextu její schopnosti zabezpečit obranu jednotlivých zemí.

1/ V Bratislavě uvedlo 21 % lidí, že by se tím bezpečnost zvýšila, 34 % že by se nezměnila, plných 23 % ale bylo názoru, že by se tímto opatřením bezpečnost naší země snížila. 22 % nevědělo.

Tabulka č. 12

Názor na to, zda jsou vojenské síly VS dostatečné pro obranu jednotlivých členských zemí

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
jsou dostatečné	47	41
jsou nedostatečné	5	15
jsou zbytečně veliké	24	13
neví, nedokáže říci	22	25

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří jiné a vynechané odpovědi)

V obou městech převažují názory, že síly VS jsou dostatečné, Pražané je ovšem častěji považují za nadbytečné, což je v souladu s celkově kritičtějšími názory obyvatel našeho hlavního města ve vztahu k VS a ČSLA, v Moskvě je naopak častější zastoupení odpovědí, které považují síly VS za nedostatečné. To může být zapříčiněno ovšem i skutečností, že z hlediska SSSR je skutečně nutno zajišťovat vlastní bezpečnost i v Asii, kde Varšavská smlouva nepůsobí.

Poslední otázkou, týkající se evropské bezpečnosti, VS a NATO (ale nikoli jaderných zbraní), byl problém tzv. neútočné obrany, toho, zda je dostačující pro obranyschopnost jednotlivých zemí mít jen takové síly, které stačí pro neútočnou obranu, jen pro odražení případného napadení.

1/ V Bratislavě považovalo síly VS za dostatečné 53 %, za nedostatečné 7 % a za nadbytečné 16 %. 22 % nevědělo a 2 % uvedla jiné odpovědi.

Tabulka č. 13

Názory na neútočnou obranu VS za předpokladu, že i NATO bude mít jen takové síly

(údaje za Prahu^{1/} a Sofii v %)

	Praha	Sofie
souhlas	68	78
nesouhlas	12	12
nedokáže posoudit	20	8

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

V Praze i Sofii převažují názory, že takové síly jsou postačující, samozřejmě za předpokladu, že i druhá strana bude mít jen odpovídající síly - to úzce souvisí s již zmíněným velkým významem přikládáním rovnováže sil v jednotlivých etapách odzbrojovacího procesu.

3. Názory na problémy týkající se jaderných zbraní a jaderného odzbrojení

Odpovědi ukazují, že obyvatelé Prahy a Moskvy stále pocítují nebezpečí vzniku jaderné války v Evropě, Sofijčané je spíše považují za malé.

1/ V Bratislavě souhlasilo 82 % dotázaných, 9 % nesouhlasilo a 9 % nevědělo.

Tabulka č. 14

Názory na nebezpečí vzniku jaderné války v Evropě

(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie
nebezpečí je:			
velké	24	21	14
průměrné	29	23	16
malé	28	30	36
žádné	3	6	15
neví	16	16	17

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Pražané tedy považují možnost vzniku jaderné války v Evropě za pravděpodobnější než obyvatelé Moskvy i Sofie. Může to být zapříčiněno tím, že území ČSSR i po likvidaci raket středního a kratšího doletu bude nadále ohroženo raketami krátkého doletu (na rozdíl od Moskvy a Sofie), navíc bezprostřední kontakt se státy NATO může činit konflikt pravděpodobnější.

Ukazuje se přitom, že případný jaderný konflikt by měl (podle mínění naprosté většiny obyvatel) fatální důsledky.

1/ Pravděpodobnost vzniku jaderné války je vysoká podle 15 % Bratislavanů, průměrná podle 27 %, malá podle 33 % a žádná podle 14 %. 11 % nevědělo.

Tabulka č. 15

Odpovědi na otázku, zda by jaderný konflikt vedl k záhubě evropské civilizace

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
ano, vedl by k záhubě	94	81
ne, nevedl by	4	4
neví, nedokáže posoudit	3	4

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Tabulka č. 16

Souhlas či nesouhlas s tezí, že všeobecná jaderná válka by neměla žádného vítěze

(údaje za Prahu,^{2/} Moskvu, Varšavu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie	Varšava
souhlasí	90	85	89	90
nesouhlasí	4	3	3	9
neví	6	7	3	1

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Možnost vyhrát jadernou válku ať v evropském měřítku nebo v celosvětovém měřítku je považována za nereálnou - lidé se domnívají, že by došlo ke zničení života na Zemi.

1/ V Bratislavě s touto tezí souhlasilo 93 %, nesouhlasila 4 % a 3 % nevěděla.

2/ V Bratislavě s touto tezí souhlasilo 82 %, nesouhlasilo 8 % a nevědělo 9 %.

Jaderné zbraně v některých zemích západní Evropy hrají roli tzv. odstrašování (deterrence), jsou velkou částí obyvatel,^{1/} politických i vojenských kruhů, považovány za poměrně levný (finančně i co do lidských kapacit) prostředek jak zabránit agresi proti vlastnímu území. Ukazuje se, že v socialistických zemích není jaderným zbráním přikládána tato "pozitivní role", lidé se nedomnívají, že by jaderné zbraně přispívaly k udržení míru.

Tabulka č. 17

Názory na to, zda přítomnost jaderných zbraní v Evropě zabraňuje vojenskému konfliktu

(údaje za Prahu^{2/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
ano	19	32
ne	63	41
neví	17	19

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Tabulka však současně ukazuje, že názory Pražanů a Moskvanů se liší, že obyvatelé hlavního města SSSR častěji (i když ani oni ne z větší části) přikládají jaderným zbráním schopnost "odvrátit válku".

V současné době nabývá na aktuálnosti otázka jaderného odzbrojení v souvislosti s mírovými návrhy SSSR, ale zejména vzhledem k podepsání a ratifikaci smlouvy INF - o likvidaci části raket s jadernými hlavicemi v Evropě.

1/ Viz například MAS Research: Nuclear Weapon Study, Londýn, 1987

2/ V Bratislavě souhlasilo 25 %, nesouhlasilo 64 %, nevědělo 11 %.

Tabulka č. 18

Názory na to, zda je možné získat dalším zdokonalováním jaderné výzbroje převahu nad druhou stranou

(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu, Sofii a Varšavu v %)

	Praha	Moskva	Sofie	Varšava
je to možné	17	5	8	21
není to možné	67	75	72	77
neví	16	9	8	1

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Názory obyvatel hlavních měst ukazují na velkou podporu takové činnosti - lidé si myslí, že jaderná zbrojní spirála stejně může končit jen ve slepé uličce jaderného konfliktu, o jehož důsledcích si nedělají žádné iluze. Představa o možnosti získat v Evropě převahu dalším "zdokonalením" jaderné výzbroje není nijak častá.

Důležitou otázkou pro zdokonalování jaderných zbraní je jejich praktické zkoušení. Proto také jako součást odzbrojovacích iniciativ předložil postupně SSSR několik návrhů na omezení (které byly zčásti přijaty) a zákaz jaderných zkoušek a dokonce po dlouhou dobu (1,5 roku) dodržoval jednostranné moratorium.

Tabulka č. 19

Názory na to, zda by úplný zákaz jaderných zkoušek SSSR a USA zmírnil závody ve zbrojení

(údaje za Prahu,^{2/} Moskvu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie
ano	77	75	77
ne	14	7	8
neví	10	10	5

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

1/ V Bratislavě souhlasilo 15 %, nesouhlasilo 73 % a nevědělo 12 %.
2/ V Bratislavě souhlasilo 81 %, nesouhlasilo 10 % a nevědělo 9 %.

Ukazuje se, že obyvatelé Prahy, Moskvy i Sofie tuto myšlenku podporují a domnívají se, že by úplný zákaz jaderných zkoušek přispěl k upevnění míru ve světě.

Smlouva podepsaná na schůzce ve Washingtonu a ratifikovaná v předvečer moskevské schůzky je, jak lze doufat, prvním krokem na cestě k likvidaci dalších jaderných zbraní. Ve výzkumu jsme se zabývali tím, zda je (podle názorů lidí) možná likvidace jaderných zbraní v Evropě a na celém světě a v jakém časovém rozmezí je možno ji očekávat.

Tabulka č. 20

Názory na možnost úplné likvidace jaderných zbraní

(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu a Sofii v %)

	Praha	Moskva	Sofie
ano, je možná	67	52	54
ne, není možná	14	13	18
nevím, těžko říci	19	25	17

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi)

Vyšší optimismus Pražanů v otázce jaderného odzbrojení se promítl i do otázky na časový horizont této akce^{2/}:

1/ V Bratislavě souhlasilo 58 %, nesouhlasilo 24 % a nevědělo 18 %.

2/ Poznamenejme ještě, že i výzkum týkající se názorů studentů v našem hlavním městě na USA a SSSR a současné mezinárodní vztahy ukázal optimismus čs. studentů ve srovnání s finskými, sovětskými i americkými studenty. Jde o výzkum realizovaný pro čs. mírový výbor z iniciativy ISI AV SSSR a university v Turku (Finsko): Superpower images - TAPRI, Tampere 1988 (v tisku).

Tabulka č. 21

Názory na to, za jak dlouho je možno likvidovat jaderné zbraně v Evropě

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
do pěti let	22	3
do 10 let	24	4
do 15 let	20	30
v daleké budoucnosti	25	48
nikdy	7	10

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi. Údaje za Moskvu jsou přepočteny bez odpovědi "nevím", kterou IŠI AV SSSR zařadil do škály dodatečně a neupozornil nás na to. Tuto odpověď dalo 31 % Moskvanů)

Většina Pražanů se domnívá, že lze očekávat jaderné odzbrojení v Evropě během 15 let. I když musíme vzít v úvahu, že výzkum probíhal v lednu, tedy krátce po schůzce ve Washingtonu, která vyvolala značně optimistické názory obyvatel ČSSR.²⁾ Ukazuje se, že perspektivu bezjaderné Evropy ve třetím tisíciletí považují obyvatelé čs. hlavního města (obyvatelé celé ČSSR jsou ještě o něco optimističtější) za reálnou. Moskvané jsou výrazně "opatrnější".

1/ V Bratislavě jsou v souladu s předchozí odpovědí stanoviska rezervovanější: 13 % do 5 let, 20 % do 10 let, 17 % do 25 let. 39 % uvedlo "v daleké budoucnosti" a 11 % nevědělo.

2/ Viz závěrečná zpráva z výzkumu ÚVVM: Názory občanů ČSSR na jednání nejvyšších představitelů SSSR a USA ve dnech 8.-10. 12. 1987. Tomek, I. a kol.

Tabulka č. 22

Názory na to, dokdy je možné zlikvidovat jaderné zbraně
na celém světě

(údaje za Prahu^{1/} a Moskvu v %)

	Praha	Moskva
do 5 let	7	3
do 10 let	16	1
do 15 let	18	16
v daleké budoucnosti	46	57
nikdy	12	14

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi. Údaje za Moskvu byly přepočteny bez odpovědi "nevím", kterou dalo 33 % dotázaných, ze stejného důvodu jako v tabulce č. 21)

Očekávání celosvětového jaderného odzbrojení do roku 2 000 se projevuje asi u 40% Pražanů, asi jen u pětiny obyvatel Moskvy. Kromě jaderné výzbroje USA a SSSR, které hrají roli v Evropě a kromě jaderné výzbroje Velké Británie a Francie (jejichž ochotu likvidovat jaderné zbraně možná čs. obyvatelé přeceňují) hrají v celosvětovém měřítku význam i jaderné zbraně ČLR, možná i dalších zemí (Izrael, Pakistán, JAR aj.). Nelze opomenout ani otázku, kterou si lidé kladou - zda je vůbec možné zbavit se jaderných zbraní, je-li jednou tajemství jejich výroby známo - zda by jaderné ozbrojení nevedlo k možnosti jaderného vydírání extremistickými skupinami, zda by nevychýlilo vojenko strategickou rovnováhu příliš v neprospěch "malých národů" apod. Přesto jen malá část obyvatel Prahy i Moskvy považuje úplné jaderné odzbrojení za nemožné, nejčastějším názorem Pražanů i Moskvánů je, že celosvětové jaderné odzbrojení je možné, ale až v "daleké budoucnosti".

1/ V Bratislavě byly odhady opět opatrnější: 5 % do 5 let, 10 % do 20 let, 18 % do 15 let. 49 % uvedlo "v daleké budoucnosti" a 18 % "nikdy".

Výzkum se zabýval i otázkou důvěry k oběma jaderným velmocem a to jak ve vztahu k otázce použití či nepoužití jaderné zbraně jako první, tak ve vztahu ke splnění závazku smlouvy o likvidaci raket kratšího a středního doletu:

Tabulka č. 23

Názory na to, zda SSSR a USA nepoužijí jadernou zbraň jako první
(údaje za Prahu,^{1/} Moskvu, Sofii a Varšavu v %)

	Praha		Moskva		Sofie		Varšava	
	SSSR	USA	SSSR	USA	SSSR	USA	SSSR	USA
souhlasí	58	25	79	10	77	-	52	53
nesouhlasí	8	19	2	21	8	-	44	44
neví, nedokáže posoudit	34	56	8	60	5	-	4	3

(dopočet do 100 % v každém sloupci tvoří vynechané odpovědi, v Sofii nebyla zjišťována důvěra v USA)

Vzhledem k přijatému sovětskému jednostrannému závazku nepoužít jadernou zbraň jako první a odmítnutí Spojených států připojit se k tomuto závazku nelze údaje o názorech Varšavanů brát jinak než jako projev antisovětskosti. Pokud je nám známo, i řada výzkumů veřejného mínění v evropských kapitalistických zemích^{2/} ukazuje, že lidé považují dnes SSSR, zejména jeho vedení, za důvěryhodnější v otázkách míru než USA a jeho vedení.

1/ V Bratislavě uvedlo: důvěru v SSSR 55 %, v USA 17 %
 nedůvěru v SSSR 12 %, v USA 25 %
 nevědělo u SSSR 33 %, u USA 58 %.

2/ Lze uvést již zmíněný výzkum českých a finských studentů, nebo práci MAS Research: Nuclear Weapon Study, Londýn, 1987.

Stejné výsledky, co se týče důvěry ve splnění závazků dohody INF ze strany obou zemí, ukázala i další otázka.

Tabulka č. 24

Názory Pražanů^{1/} na to, zda SSSR i USA splní své závazky vyplývající ze smlouvy o likvidaci jaderných zbraní krátkého a středního doletu v Evropě

(údaje v %)

	SSSR	USA
rozhodně je splní	45	20
spíše je splní	41	50
spíše je nesplní	2	10
rozhodně je nesplní	0	0
neví	12	20

I když většina Pražanů se domnívá, že obě strany smlouvu splní, důvěra v úmysly SSSR je výrazně vyšší (a to jsou ještě Pražané vůči SSSR skeptičtější než ostatní části ČSSR, jak ukázaly již citované výzkumy názorů na otázky války a míru i další činnost ÚVVM).

1/ V Bratislavě odpovídali dotázaní takto:

	rozhodně splní	spíše splní	spíše nesplní	rozhodně nesplní	neví
SSSR	50	38	6	0	6
USA	24	45	19	2	10

ZÁVĚRY

Provedený výzkum potvrdil některé známé skutečnosti a současně naznačil některé nové, dosud nezaznamenané. Potvrdil se vysoký zájem o otázky mezinárodní politiky, zájem, který v posledních letech narůstá. Současně však obyvatelé hlavních měst socialistických zemí pociťují značné znepokojení současným stavem mezinárodních vztahů, existencí napětí ve světě.

Naznačila se existence řady prvků "nového myšlení v mezinárodních vztazích" ve vědomí lidí - odmítání násilí nebo hrozby násilím jako prostředku řešení jakýchkoli konfliktů mezi zeměmi, přesvědčení o možnosti řešit neshody mírovou cestou, uznávání vzájemné závislosti jednotlivých zemí na celém světě.

Současný poměr sil v Evropě (i ve světě) mezi socialistickými a kapitalistickými zeměmi je považován za vyvážený (do určité míry s výjimkou Varšavy), tato rovnováha je přitom považována za velmi důležitý prvek bezpečnosti, který by neměl být narušen ani v odzbrojovacím procesu. To je tedy v souladu s koncepcí odzbrojení předloženou Varšavskou smlouvou v Evropě i SSSR v celosvětovém měřítku, která předpokládá zachování rovnováhy na jednotlivých postupně se snižujících úrovních stavu zbraní. Podpora jednostrannému odzbrojení nebo jiné podobné koncepci je zanedbatelná.

Výzkum ukázal rozdílné chápání úlohy jaderných zbraní v socialistických zemích ve srovnání s jejich pojetím v Západní Evropě. Pojem jaderného odstrašování a koncepce jaderných zbraní jako prostředku zachování míru nenachází v hlavních městech socialistických zemí výraznější podporu. Mírně se odlišují názory Moskvanů, ani u nich však podobné odpovědi nepřevažují. Možné důsledky Damoklova meče jaderné hrozby pro samu existenci lidstva jsou plně reflektovány a možnost "vyhrát" jadernou válku je považována za nereálný sen.

Z toho také vyplývá vysoká podpora sovětským návrhům na zákaz jaderných zkoušek jako příspěvku k zastavení závodů ve zbrojení a jadernému odzbrojení.

Výzkum současně potvrdil značný optimismus obyvatel Prahy ve vztahu k možnostem jaderného odzbrojení, zejména v podmínkách Evropy. Většina obyvatel považuje možnost nejaderné Evropy do roku 2 000 za reálnou, celosvětové jaderné odzbrojení je však považováno za proces

podstatně složitější, delší, i když v zásadě rovněž reálný.

Mezi jednotlivými hlavními městy se ukázaly určité odlišnosti:

- vysoký nárůst zájmu o mezinárodní otázky v Moskvě
- výrazně menší pocit ohrožení Pražanů, vyšší pocit dostatečné obranyschopnosti VS (oproti Moskvě)
- menší význam, který Pražané ve srovnání se Sofijčany přikládají vlivu sovětsko-amerických vztahů na evropskou bezpečnost (může jít o sovislost se "středoevropským" chápáním vztahů mezi zeměmi?!))
- výrazná odlišnost Varšavanů - jednak v přesvědčení že NATO má dnes v Evropě převahu (v ostatních městech převažuje názor, že existuje rovnováha sil) - jednak v shodném názoru na důvěryhodnost SSSR a USA co se týče použití jaderné zbraně jako první (v ostatních hlavních městech vysoce převažuje důvěra v SSSR)
- u Moskvanů se častěji objevuje (i když nepřevažuje) chápání jaderných zbraní jako záruky míru, menší pocit zajištění obranyschopnosti země VS (což je ale pochopitelné vzhledem k tomu, že SSSR není ohrožen jen v Evropě, ale i na Středním Východě, v Asii a na Dálném Východě), častější požadavek aby VS měla v budoucnu převahu nad NATO (podobně jako Sofijčané a i Budapešťané, na rozdíl od Pražanů a Varšavanů)
- větší optimismus Pražanů (oproti Moskvanům) v odhadu toho, dokdy je možné v Evropě a ve světě zlikvidovat jaderné zbraně.

x x x

Přes řadu odlišností v dílčích otázkách je možné říci, že názory obyvatel pěti hlavních měst socialistických zemí na současnou mezinárodní situaci, nebezpečí jaderné války a možnosti jaderného odzbrojení jsou shodné. Projevuje se v nich řada prvků "nového myšlení v mezinárodních vztazích" a podpora novým metodám, kterými se prosazuje mírové úsilí socialistických zemí v čele se Sovětským Svazem v celosvětovém měřítku.

Výrazně jsou odmítány teze o možnosti vyhrát jadernou válku, podporována prioritou politického řešení jakýchkoli konfliktů, odmítáno je použití síly nebo hrozba silou v mezinárodních vztazích.

Nová cesta sovětského vedení, která klade na první místo otázku přežití lidstva v jaderné éře, iniciativně přistupuje k dialogu o možnostech odzbrojení, je, jak výsledky ukazují, podporována naprostou většinou obyvatel těch hlavních měst socialistických zemí, kde výzkum proběhl. Výrazně je také oceňována otevřenost SSSR v otázkách míru a odzbrojení, ochota ke kompromisům, aktivita a ofenzívnost v mírové politice na bázi nového myšlení. Jistou výjimku v tomto směru zaznamenáváme u Varšavanů, kteří nepociťují v takové míře rozdíl mezi přístupem vedení Sovětského svazu a Spojených států severoamerických.

Podpora všem těmto aktivitám směřujícím k pokračování procesu odzbrojení zahájeného sovětsko americkou smlouvou o likvidaci raket středního a kratšího doletu v Evropě je velmi vysoká, stejně tak jako snaze o úplnou likvidaci jaderných zbraní v Evropě a světě. Tento cíl je ovšem chápán jako dlouhodobý, jen menší část obyvatel zkoumaných hlavních měst se domnívá, že celosvětová likvidace jaderných zbraní je možná v krátké době. Za důležité je nutno považovat, že tyto odzbrojovací iniciativy nejsou chápány v naprosté většině pacifisticky, jako jednostranné odzbrojení nebo podobné akce - obyvatelé kladou, stejně jako vedení socialistických zemí, důraz na zachování vojensko strategické rovnováhy na jednotlivých etapách odzbrojovacího procesu. Návrhy, které předložil SSSR i politicko-poradní výbor Varšavské smlouvy ke konkrétním odzbrojovacím krokům v Evropě i na celém světě, odpovídají tedy názorům a zájmům obyvatel hlavních měst, v nichž výzkum probíhal, tj. Budapešti, Moskvy, Prahy, Sofie a Varšavy.

Číslo jednací:

Počet listů:

Počet výtisků:

Výtisk číslo:

NÁZORY OBČANŮ ČSSR NA JEDNÁNÍ NEJVYŠŠÍCH PŘEDSTAVITELŮ

SSSR A USA VE DNECH 8. - 10. 12. 1987

(dílčí zpráva z výzkumu č. 88 - 6 "Evropa - náš společný dům")

Ředitel ÚVVM:

Prof. PhDr. K. Rychtařík, DrSc.

Odpovědný řešitel:

RNDr. Ivan Tomek, CSc.

Výzkumný tým:

PhDr. Pavel Dvořák, CSc.

PhDr. Stanislav Hampl

RNDr. Jan Herzmann, CSc.

O B S A H

	str. :
I. ÚVOD A VÝCHODISKA VÝZKUMU	3
II. METODIKA VÝZKUMU	3
III. REPREZENTATIVITA VÝBĚROVÝCH SOUBORŮ	5
IV. HARMONOGRAM VÝZKUMU	7
V. VÝSLEDKY VÝZKUMU	8
Názory na celkový význam jednání a zájem o ně	8
Názory na dohodu o likvidaci raket	11
Jaký bude další vývoj v procesu odzbrojení?	14
Důvěra a nedůvěra ve státníky a její důvody	19

I. ÚVOD A VÝCHOVISKA VÝZKUMU

Na základě jednání na poradě ředitelů ústavů pro výzkum veřejného mínění v Moskvě v říjnu 1987 a vlastního návrhu schváleného vedením oddělení propagandy a agitace ÚV KSČ provedl ÚVVM - FSÚ výzkum "Evropa - náš společný dům", který zjišťoval názory obyvatel ČSSR na setkání s. Michaila Gorbačova s R. Reaganem ve Washingtonu, které probíhalo ve dnech 8. - 10. 12. 1987.^{+/}

Při přípravě výzkumu jsme vycházeli z toho, že toto setkání má historický význam. Dohoda o likvidaci jaderných raket středního a krátkého doletu, která byla podepsána, sice ničí jen malou část celkového jaderného potenciálu, ale je možno ji považovat za první akt reálného odzbrojení v dějinách lidstva.

Význam setkání ve Washingtonu však není jen v podepsání dohody, ale především v tom, že by se mělo stát prvním reálným krokem k dosažení světa bez jaderných zbraní, vyřešení otázky přežití lidstva. Důležité proto je, aby došlo k dohodám o likvidaci dalších druhů zbraní, především v navrhované a diskutované dohodě o 50 % snížení stavu strategických jaderných raket a dalším jednáním, aby se pokračovalo ve snižování úrovně vojenskostrategické rovnováhy.

II. METODIKA VÝZKUMU

Výzkum byl realizován ve dvou etapách. První proběhla prostřednictvím metodiky operativních výzkumů ÚVVM - FSÚ v období od 3. 12. 1987 do 16. 12. 1987. Sběr dat byl prováděn řízeným rozhovorem tazatelů s reprezentativním souborem vybraných respondentů v období od 10. do 14. 12. 1987. Údaje

^{+/} V prosinci 1987 byla vydána zpráva z první etapy tohoto výzkumu. Poznatky, které se netýkají bezprostředně názorů na washingtonskou schůzku, jsou začleněny do souborné zprávy "Veřejné mínění o vybraných otázkách mezinárodní politiky a obrany socialismu".

z celkem 606 výzkumných rozhovorů sdělovali tazatelé do ústavu prostřednictvím telefonického spojení.

Druhá etapa byla realizována standardním postupem ÚVVM - FSÚ. Sběr dat byl rovněž realizován řízenými rozhovory tazatelů v době od 6. 1. do 17. 1. 1988 a bylo při něm dotázáno 1 327 osob, z nichž 1 009 reprezentuje celou československou populaci ve věku od 14 let.^{+/}

Tazatelé, kteří provedli výzkumné rozhovory, vybírali dotazované podle stanovených kvótních předpisů (pohlaví, věk, typ ekonomické aktivity) tak, aby složení výběrových souborů odpovídalo z hlediska těchto znaků souboru obyvatel ČSSR (od 14 let). Výběrem tazatelů a pokynem pro ně bylo zajištěno složení obyvatel z hlediska jednotlivých krajů a velikostních skupin místa bydliště.

Zpracování dat z výzkumu se uskutečnilo na počítači FSÚ CYBER 172 pomocí programů analýzy dat z výzkumů veřejného mínění PANDA.

Z výzkumu je vydávána informativní zpráva.

^{+/} Zbývajících 318 respondentů bylo vybráno z Prahy s cílem blíže poznat názory obyvatel hlavního města.

III. REPREZENTATIVITA VÝBĚROVÝCH SOUBORŮ

Složení souboru 606 dotázaných (prosinec 1987) z hlediska kontrolovaných znaků (údaje v %)

		Základní soubor občanů ČSSR ve věku od 14 let N = 11 939 637	Výběrový soubor n = 606 ^{+/}	Rozdíl
<u>Území:</u>	ČSR	68	66	-2,0
	SSR	32	34	+2,0
<u>Pohlaví:</u>	Muži	48	49	+1,0
	Ženy	52	51	-1,0
<u>Věk:</u>	14 - 29 let	29	29	0,0
	30 - 44 let	29	29	0,0
	45 - 59 let	21	21	0,0
	60 a více let	21	21	0,0
<u>Ekonomická aktivita:</u>	Dělníci	33	36	+3,0
	Ostatní zaměstnanci	30	32	+2,0
	Rolníci	5	7	+2,0
	Ekon. neaktivní	32	25	-7,0
<u>Velikost místa bydliště:</u>	do 499 obyvatel	6	4	-2,0
	500 - 1 999 -"-	22	18	-4,0
	2 000 - 4 999 -"-	13	18	+5,0
	5 000 -19 999 -"-	19	17	-2,0
	20 000 -99 999 -"-	22	24	+2,0
	100 000 a více obyvatel	18	19	+1,0

+/ Pro malý rozsah souboru uvádíme údaje o jeho složení zaokrouhlené na celá procenta.

Složení souboru 1 009 dotázaných (leden 1988) z hlediska kontrolovaných znaků (údaje v %)

		Základní soubor občanů ČSSR ve věku od 14 let (N = 11 939 637)	Výběrový soubor (n = 1 009)	Rozdíl
<u>Území:</u>	ČSR	68	68	0,0
	SSR	32	32	0,0
<u>Pohlaví:</u>	Muži	48	48	0,0
	Ženy	52	52	0,0
<u>Věk:</u>	14 - 29 let	29	30	+1,0
	30 - 44 let	29	29	0,0
	45 - 59 let	21	20	-1,0
	60 a více let	21	21	0,0
<u>Ekonomická aktivita:</u>				
	Dělníci	33	32	-1,0
	Ostatní zaměstnanci	30	31	+1,0
	Rolníci	5	4	-1,0
	Ekon. neaktivní	32	33	+1,0
<u>Velikost místa bydliště:</u>				
	do 499 obyvatel	6	6	0,0
	500 - 1 999 "-	22	23	+1,0
	2 000 - 4 999 "-	13	13	0,0
	5 000 - 19 999 "-	19	19	0,0
	20 000 - 99 999 "-	22	22	0,0
	100 000 a více obyvatel	18	17	-1,0

Analyzované soubory odpovídají svým složením z hlediska jednorozměrných distribucí kontrolovaných znaků složení souborů obyvatel ČSSR, jsou tedy v tomto smyslu reprezentativní. Poněkud nižší zastoupení ekonomicky neaktivních občanů v první etapě výzkumu nemá zásadní vliv na celkové výsledky.

Oba analyzované soubory se od sebe statisticky významně neodlišují z hlediska základních údajů. Jsou tedy vzájemně homogenní a změny v zjištěných údajích lze připsat posunům v čase a dalším faktorům.

IV. HARMONOGRAM VÝZKUMU

Zadání a schválení výzkumu	3. 12. 1987
Sběr dat (výzkumné rozhovory) pro 1. etapu ...	10. - 14. 12. 1987
Zprávy z 1. etapy	16. 12. 1987
Sběr dat (výzkumné rozhovory) pro 2. etapu ...	6. - 17. 1. 1988
Zpráva z výzkumu	31. 3. 1988

V. VÝSLEDKY VÝZKUMU

Názory na celkový význam jednání a zájem o ně

Jednoznačně převažuje názor, že schůzka na nejvyšší úrovni ve Washingtonu přispěla k upevnění míru ve světě a zmírnění napětí (96 % občanů ČSSR). Jen 3 % byla názoru, že přínos setkání v tomto směru je malý. Není přitom rozdílů mezi názory mužů a žen, dělníků a zaměstnanců, mladých či starších, obyvatel měst i vesnic. Projevuje se tedy výrazná homogenita názorů občanů ČSSR na přínos schůzky M. Gorbačova a R. Reagana. Měsíc po schůzce jsme sice zaznamenali stejný podíl (96 %) těch, kdo se domnívali, že schůzka přispěla upevnění míru, vyhraněnost názorů však byla nižší - poklesl podíl odpovědí "rozhodně ano" z 67 % na 54 % a stoupl podíl odpovědí "spíše ano" z 29 % na 42 %.

Mimořádný zájem^{1/} obyvatel ČSSR se projevuje i v tom, jak sledovali informace o setkání. V prosinci 1987 57 % odpovědělo, že sledovalo informace s velkým zájmem, 34 % uvedla "s průměrným zájmem", 6 % "s malým zájmem" a 3 % uvedla, že informace nesledovala vůbec.

I u hodnocení vlastního zájmu měsíc po schůzce se projevil podobný proces - prakticky se nezměnil podíl lidí, kteří uvedli, že je schůzka zaujala (92 % v obou případech), ale poněkud poklesl podíl odpovědí "sledoval jsem s velkým zájmem" (z 58 na 52 %) ve prospěch odpovědí "sledoval jsem se zájmem" (ze 34 na 40 %).^{1/}

Větší zájem o setkání projevili muži (64 % s velkým zájmem, tuto odpověď dalo jen 50 % žen) a členové a kandidáti KSČ (78 % z nich uvedlo, že sledovali informace o setkání

1/ Srovnáme-li zájem o informace o setkání s tím, jaký zájem projevují obyvatelé obvykle (podle předchozích výzkumů ÚVVM z let 1984 - 1987) o mezinárodně politické události, můžeme říci, že schůzka M. Gorbačova s R. Reaganem zaujala lidi výrazně více. V uvedených letech uvádělo sledování takovýchto informací "s velkým zájmem" něco přes 20 % obyvatel (nyní 58 %), průměrný zájem cca 50 % obyvatel, skoro třetina pak odpovídala, že má o informace o mezinárodně politických událostech malý či žádný zájem.

s velkým zájmem, nikdo z nich neuvedl, že neměl zájem o setkání). Nižší zájem se projevil mezi mladými lidmi (48 % "s velkým zájmem").

Zjišťovali jsme i zdroje informací o schůzce a frekvenci, s jakou je občané sledovali. Údaje z obou etap výzkumu obsahuje tabulka č. 1.

Tabulka č. 1

Frekvence sledování informací o schůzce na nejvyšší úrovni ve vybraných zdrojích

(údaje za ČSSR podle odpovědí z prosince 87 a ledna 88 v %)

	Denně nebo skoro denně		Méně často		Vůbec ne	
	prosinec 87	leden 88	prosinec 87	leden 88	prosinec 87	leden 88
Československá televize nebo rozhlas	75	74	21	22	4	4
Československý tisk	53	56	29	32	18	12
Rozhlas či televize západních zemí	8	9	17	18	75	73
Sovětská televize nebo rozhlas	1	2	7	10	92	88

V podstatě lze říci, že výpovědi lidí o sledování informací o schůzce byly stejné, ať jsme se ptali hned po ní v prosinci, nebo s měsíčním odstupem v lednu. Ukazuje se tedy, že je možno zkoumat zájem o konkrétní událost i se zhruba čtyřtýdenním odstupem, aniž bychom získali podstatně odlišné údaje. Lidé zřejmě nezapomínají tak rychle, jak by bylo možno předpokládat, a to ani v případě, že mezitím proběhnou vánoční a novoroční svátky.

Vyšší zájem mužů proti ženám^{1/} se projevil i u jednotlivých zdrojů, nižší zájem mladých lidí do 29 let o schůzku se celkově promítá především v menším sledování československého denního

1/ Tento rozdíl se projevuje u většiny výzkumů ÚVVM - FSÚ.

tisku (24 % uvedlo "vůbec ne"). Naopak ve sledování denního tisku se projevil vyšší zájem členů a kandidátů KSČ (76 % denně nebo skoro denně). Ti více než ostatní sledovali i informace ze zahraničních sdělovacích prostředků (západních i sovětských).

Zájem o setkání na nejvyšší úrovni se kromě sledování informací ve sdělovacích prostředcích promítl i do oblasti neformální komunikace mezi lidmi. Skoro polovina obyvatel denně, nebo skoro denně, jak v prosinci 1987 sama uvedla, hovořila o průběhu setkání se svými spolupracovníky, přáteli a dalšími osobami. I zde se projevil vyšší zájem členů a kandidátů KSČ (65 % uvedlo "denně nebo skoro denně"), mužů (53 % uvedlo stejnou odpověď), vyšší frekvence diskusí o setkání se projevuje na venkově (52 % "denně nebo skoro denně").

U této otázky již došlo měsíc po setkání k určitému posunu - podíl odpovědí "hovořil jsem skoro denně" poklesl ze 46 % na 36 %, vzrostlo zastoupení odpovědí "hovořil jsem méně často" ze 37 % na 47 %.

Část lidí uvedla, že o setkání hovořila osobně nebo v kolektivu s funkcionáři KSČ, ROH, SČSP nebo dalších společenských organizací. 10 % uvedlo, že takové diskuse probíhaly "denně nebo skoro denně", 21 % odpovědělo "ano, méně často", 69 % uvedlo, že s funkcionáři KSČ nebo společenských organizací o setkání nehovořilo vůbec. Rozdíly v odpovědích byly jen podle členství v KSČ.

U odpovědí na tuto otázku došlo k opačnému jevu - měsíc po schůzce odpovídalo více lidí, že o ní hovořili s funkcionáři KSČ, SSM, ROH či dalších společenských organizací. Jestliže těsně po schůzce takový kontakt uvedlo 31 % lidí (10 % "skoro denně", 21 % "méně často",) pak po měsíci to bylo již 46 % (13 % "skoro denně", 33 % "méně často").

Může to být důsledek určitého "zpoždění" v masové politické práci, souvisejícího v tomto případě jistě i s již zmíněnými vánočními a novoročními svátky.

Názory na dohodu o likvidaci raket

Významným bodem na schůzce bylo podepsání dohody o likvidaci sovětských a amerických raket krátkého a středního doletu. Naprostá většina dotázaných (88 %) je názoru, že podepsání této dohody přispěje i k celkovému zlepšení vztahů mezi Východem a Západem, 8 % je opačného názoru, 4 % lidí uvedla, že nevědí. I u této otázky se nezměnil počet kladných odpovědí (v lednu celkem 89 %), ubylo ale odpovědí "rozhodně ano" (ze 46 na 37 %) a přibyly odpovědi "spíše ano" (ze 42 na 52 %). I když se jedná o méně než 5 %^{1/} zbraní s jadernými hlavicemi, českoslovenští občané si zjevně uvědomují,^{2/} že jde o významný krok - poprvé se dvě země dobrovolně dohodnou na likvidaci části svých zbraní. I u této otázky jsou názory celé populace v podstatě shodné.

V září roku 1987^{3/} zastávalo 66 % občanů názor, že návrhy Sovětského svazu na odstranění jaderných raket středního a kratšího doletu jsou motivovány především snahou o zmenšení hrozby války. Pouze 14 % se domnívalo, že tyto návrhy mají hlavně ekonomické důvody, 5 % je považovalo za propagandu a 2 % v nich viděla dokonce snahu o získání převahy nad státy NATO v Evropě (13 % uvedlo nezařaditelné odpovědi nebo nemělo názor).

Ve Spojených státech se část pravicových sil snažila a snaží vyvolat dojem, že USA podepsáním této dohody učinily jakýsi "ústupek" Sovětskému svazu - dokonce sám prezident

-
- 1/ "Výsledkem toho je, že svět bude zbaven celkem asi dvou tisíc smrtících bojových hlavic. Není to sice nijak mnoho, avšak význam smlouvy daleko přesahuje rámec jejího konkrétního obsahu. Hodnotíme ji jako začátek realizace programu budování světa zbaveného jaderných zbraní, který jsem jménem Sovětského svazu a sovětského lidu předložil před dvěma lety, 15. 1. 1986... Lidstvo si začíná uvědomovat, že je dobojováno, že s válkami se musí navždy skoncovat." (Gorbačov, M., projev ve Washingtonu, 9. 12. 1987, RP 10. 12. 1987).
 - 2/ V září 1987 věřilo 74 % občanů, že likvidace raket středního a kratšího doletu v Evropě zajistí evropským národům větší bezpečnost (13 % tomu nevěřilo, 13 % nevědělo). Jde o údaje z výzkumu "Názory občanů ČSSR na otázky války a míru".
 - 3/ Jedná se o údaje z výzkumu č. 87 - 4 "Otázky války a míru a obrany socialismu ve vědomí občanů ČSSR".

R. Reagan byl nucen před setkáním tyto dohady popřít.

S. Gorbačov k tomu řekl: "Ozývají se hlasy, že při přípravě smlouvy sovětská strana příliš ustoupila. Jiní tvrdí, že mnoho ústupků udělala americká strana.

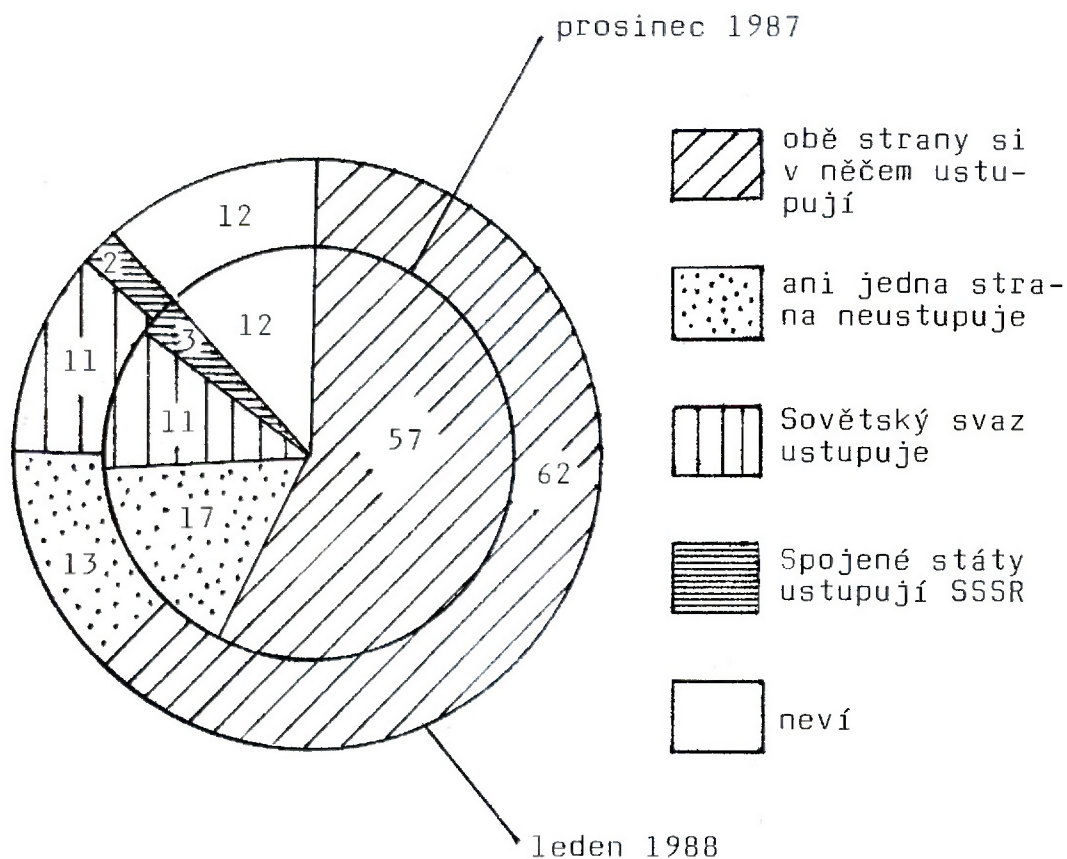
Soudím, že ani jedno, ani druhé není pravda. Každá ze stran ustoupila přesně o tolik, o kolik to bylo potřeba, aby byly jejich zájmy v dané konkrétní sféře vyvážené." (Gorbačov, M., projev ve Washingtonu 9. 12. 1987, RP 10. 12. 1987).

Názory československých obyvatel na tuto otázku znázorňuje následující graf.

Graf č. 1

Názory československých obyvatel na to, zda některá ze stran ustoupila druhé v dohodě o likvidaci části raket

(údaje za ČSSR v %)

Výrazně převládá názor, že obě strany si v dohodě vyšly vstříc, že obě učinily určité ústupky. Více než 3/4 občanů si tedy myslí, že dohoda je vyvážená. V prosinci 11 % lidí odpovědělo, že je to Sovětský svaz, kdo ustupuje v dohodě druhé straně, jen 3 % uvedla, že ustupují Spojené státy. Názory všech zkoumaných sociálních skupin byly přitom prakticky shodné. Údaje získané v lednu jsou prakticky totožné.

Vysoká důvěra v mírovou politiku SSSR a socialistických států^{1/} a v upřímnost jejich snahy zlikvidovat jaderné i další zbraně na Zemi, kterou prokázala již řada výzkumů ústavu, se projevuje i v důvěře našich občanů v to, zda obě strany skutečně splní podmínky podepsané dohody. Odpovědi z prosince i ledna znázorňuje následující tabulka.

Tabulka č. 2

Názory na to, zda SSSR a USA splní dohodu o likvidaci dvou tříd jaderných zbraní (údaje za ČSSR v %)

	Rozhodně ano		Spíše ano		Spíše ne		Rozhodně ne		Neví	
	pros. 87	leden 88	pros. 87	leden 88	pros. 87	leden 88	pros. 87	leden 88	pros. 87	leden 88
SSSR ji splní	57	52	33	38	4	2	0	0	6	8
USA ji splní	25	19	52	50	12	12	1	1	11	18

Rozdíl mezi prosincem a lednem u odpovědí vyjadřujících důvěru či nedůvěru v SSSR je podobný jako u většiny ostatních otázek - celkový počet kladných hlasů se nezměnil, snížila se se vyhraněnost odpovědí.

^{1/}"Jak bylo znovu zdůrazněno v komuniké ze zasedání výboru ministrů obrany členských států VS ve dnech 24. - 26. 11. 1987 v Bukurešti, politika Sovětského svazu a zemí socialistického společenství se řídí úkolem, aby nemohla vzniknout válka - jaderná ani klasická. Tato politika je orientována na likvidaci jaderných a dalších druhů zbraní hromadného ničení, na rozumnou dostatečnost zbývajících sil jen pro obranu a odražení případné agrese." (Týdeník aktualit 50/87)

Poněkud jiná je situace u důvěry v úmysly USA - zde došlo k poklesu kladných odpovědí (ze 77 % na 69 %), vzrostl podíl odpovědí vyjadřujících nedůvěru ve splnění dohody americkou stranou.

Ukazuje se, že většina obyvatel je přesvědčena, že dohodu splní obě strany, ale důvěra v úmysly SSSR je podstatně pevnější. Odrážejí se v tom zřejmě zkušenosti s ratifikací a dodržením dohod SALT.

Důležitou otázkou, související s dohodou, je problém její kontroly. Skoro tři čtvrtiny obyvatel ČSSR je názoru, že dohodu bude možné dobře kontrolovat (33 % odpovědělo v prosinci 1987 "rozhodně ano", 40 % uvedlo "spíše ano"). 16 % obyvatel bylo názoru, že s kontrolou plnění dohody mohou být potíže, 12 % nevědělo nebo neumělo posoudit. Kromě vyššího podílu odpovědí "nevím" u žen byly názory všech sledovaných sociálních skupin stejné. V lednu byly názory nepatrně pesimističtější, poklesl podíl kladných (26 % "rozhodně ano", 41 % "spíše ano") odpovědí ze 73 % na 67 %, nezměnil se počet záporných odpovědí (16 % : 16 %), vzrostl počet odpovědí "nevím" na 18 %. Rozdíly jsou však velmi malé a statisticky nevýznamné.

Jaký bude další vývoj procesu odzbrojení?

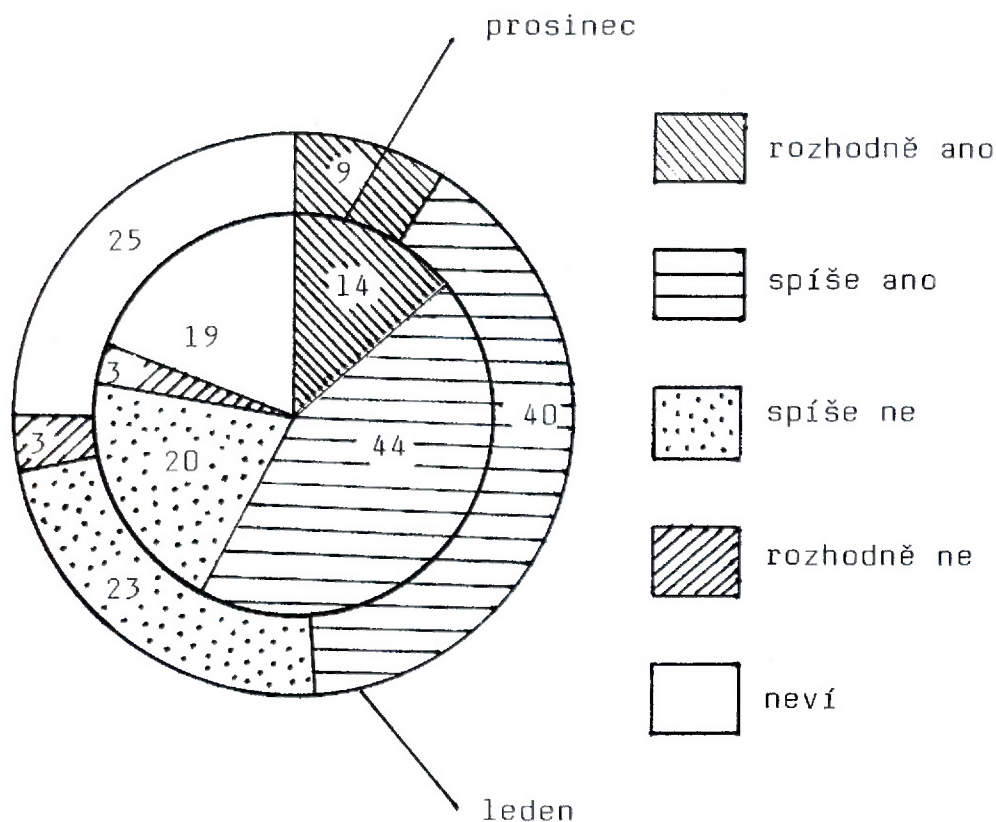
"Samotná smlouva není předmětem jednání na schůzce ve Washingtonu. Byla již předem dohodnuta, vypracována, podpis v Bílém domě byl poslední tečkou za velkým dílem. Michail Gorbačov a Ronald Reagan se sešli proto, aby na základě konkrétního aktu odzbrojení, nad listinou první smlouvy se dohodli o dalším a tentokrát radikálním snížení jaderné výzbroje, a to strategických zbraní, o polovinu." (Rudé právo, 10. 12. 1987)

V září 1987 byl častější názor, že rakety středního do-

letu nebudou z Evropy v nejbližších 2 - 3 letech odstraněny (47 %, pouze 21 % věřilo tomu, že odstraněny budou, 32 % nevědělo). Vyjadřovalo to určitou skepsi vůči možnostem odzbrojovacího procesu, přinejmenším co do rychlosti jeho průběhu. Pouze 20 % občanů věřilo, že do 15 let budou likvidovány jaderné zbraně vůbec. Úspěch washingtonského jednání vyvolal naopak optimističtější názory, které znázorňuje graf č. 2.

Graf č. 2

Názory obyvatel ČSSR na to, zda se v roce 1988 podaří podepsat dohodu o 50 % snížení stavu strategických raket
(údaje za ČSSR v %)

Přes polovinu občanů bylo tedy v prosinci přesvědčeno, že se podaří v roce 1988 podepsat dohodu o 50 % snížení strategických raket, jen čtvrtina občanů byla k možnostem podpisu této dohody skeptická.

Výsledky získané v lednu naznačují, že vlna optimismu vyvolaná úspěšným podepsáním smlouvy ve Washingtonu začala mírně "opadat": v prosinci dávalo kladnou odpověď (tedy že bude v roce 1988 podepsána dohoda o 50 % ní likvidaci strategických raket (58 %, v lednu to bylo 49 % obyvatel. Podíl záporných odpovědí vzrostl ze 23 % na 26 % a "nevím" odpovědělo 19 % lidí v prosinci a 25 % v lednu.

M. Gorbačov na tiskové konferenci ve Washingtonu prohlásil: "... poté, co jsme se reálně dostali k ničení raket středního a kratšího doletu a pustili jsme se vážně i do otázek strategických zbraní, začaly být stále významnější i otázky konvenčních a chemických zbraní ...

.... i když jednání o chemických zbraních probíhá s potížemi, přece jenom se nakonec podařilo domluvit se na tom, že zúčastněné strany mohou vést intenzivnější jednání o zákazu a zničení chemických zbraní ...

Musíme stejným způsobem jednat i v oblasti konvenční výzbroje. I zde jsou závažné otázky, reálně existující znepokojení ..." (Rudé právo, 12. 12. 1987, s. 3)

Většina obyvatel se skutečně domnívá, že historický význam washingtonské dohody jako precedentu se kladně promítne i do likvidace dalších druhů zbraní.

Následující tabulka znázorňuje rozložení odpovědí týkajících se možnosti uzavření dohod o likvidaci jaderných a konvenčních zbraní. Srovnání názorů z prosince a ledna ukazuje mírný pokles kladných odpovědí, který považujeme za další doklad určitého poklesu "vlny optimismu" vyvolané schůzkou na nejvyšší úrovni a jejími konkrétními výsledky.

Tabulka č. 3

Názory na možnost uzavření dohod o likvidaci dalších druhů zbraní (údaje za ČSSR, v prosinci 87 a lednu 88, v %

	Dojde k uzavření dohod o likvidaci									
	Rozhodně ano		Spíše ano		Spíše ne		Rozhodně ne		Neví	
	pros.	leden	pros.	leden	pros.	leden	pros.	leden	pros.	leden
chemických zbraní	18	13	54	52	13	15	1	2	8	19
ostatních zbraní	11	9	43	39	25	26	6	4	15	22

Do jisté míry samostatnou otázkou, která také nebyla v projevech státníků ani v komuniké podrobně rozebírána, je problém rozmístění zbraní v kosmickém prostoru, související úzce s takzvanou strategickou obrannou iniciativou USA^{1/} - programem hvězdných válek. V září 1987 převládal u československých občanů názor, že realizace programu SDI by zvětšila nebezpečí vzniku války (66 %), nebo že by je přinejmenším nezměnila (20 %). Pouze 2 % obyvatel republiky byla názoru odpovídajícího tezím stratégů hvězdných válek, tj. že umístěním tohoto systému do kosmického prostoru sníží nebezpečí vzniku války.

Po schůzce ve Washingtonu si 43 % obyvatel ČSSR myslí, že se podaří zabránit realizaci programu SDI (12 % uvedlo "rozhodně ano", 31 % "spíše ano"), prakticky stejný podíl obyvatel je opačného názoru (31 % odpovědělo "spíše ne" a 5 % "rozhodně ne"), asi pětina obyvatel neuměla tento problém posoudit. Názory získané v lednu na tuto otázku byly prakticky stejné, poměr kladných a záporných odpovědí zůstal zachován. Ani u této otázky se neprojevíly rozdíly podle pohlaví, typu ekonomické aktivity, členství v KSČ či dalších ukazatelů.

Pro dokreslení názorů na setkání na nejvyšší úrovni jsme dotázaným položili ještě otázku, co je na jednání nejvíce zaujalo. 34 % uvedlo, že je nejvíce zaujala atmosféra setkání, charakteristická snahou o porozumění, otevřeností obou státníků a shodou v chápání rozhodujících otázek.

19 % lidí nejvíce zaujala sama smlouva o likvidaci dvou tříd jaderných zbraní a skutečnost, že vůbec došlo k jejímu podpisu; 10 % dotázaných uvádělo, že je nejvíce zaujalo vystoupení soudruha Michaila Gorbačova, jeho tiskové konference, celkové jednání, vystoupení apod.; 7 % odpovědělo "zajímalo mne všechno"; 7 % nevědělo, neumělo odpovědět; 6 % odpovědí vyjadřovalo zaujetí samou existencí schůzky, tím že k ní vůbec došlo.

1/ Caspar Weinberger v době, kdy byl ještě ministrem obrany, k tomu otevřeně řekl: "Podaří-li se nám získat systém, který bude účinný a sovětské zbraně učiní neefektivními, dostaneme se znovu do situace, v jaké jsme byli, když jsme byli ještě jedinou zemí, která měla jadernou zbraň." (cit. dle Týdeníku aktualit 50/87)

Další, méně časté odpovědi byly:

- pokračování odzbrojení, snaha o likvidaci jaderných zbraní (3 %)
- odezva v ostatním světě (2 %)
- nic mne nezaujalo (2 %)
- jednání a vystupování R. Reagana, jeho pružnost (1 %)
- věcnost a konkrétnost jednání (1 %)
- přímé přenosy, informace o setkání (1 %)
- úspěch sovětské mírové politiky (1 %)

Dvě procenta dotázaných neodpověděla a 6 % dalo další různé odpovědi méně časté než 1 %.

Kladné hodnocení informací o setkání (předchozí odpovědi ukazují, že byly získávány především z našich hromadných sdělovacích prostředků) se projevuje v tom, že 49 % všech dotázaných odpovědělo, že jim v informacích o setkání vůbec nic nescházelo, dalších 22 % nevědělo, co by jim scházelo.

9 % lidí uvedlo, že jim chybělo plné znění dokumentů, přesnější údaje o schůzce;

5 % scházely informace o tom, jak státníci trávili volný čas, klípky kolem setkání;

4 % postrádala podrobnější informace o odezvě setkání ve světě i ve Spojených státech;

2 % odpověděla, že jim chybělo více přímých přenosů;

1 % více pravdivých informací;

1 % informace o sporných otázkách, diskusí o lidských právech, Afghanistánu apod.

3 % neodpověděla a zbytek dal jiné málo čtené nebo nezařaditelné odpovědi.

x x x

Lze shrnout, že výsledky výzkumu, provedeného ÚVVM - FSÚ těsně po setkání s. Michaila Gorbačova s Ronaldem Reaganem i s měsíčním odstupem, ukazují značný, u jiných politických událostí nebývalý zájem občanů ČSSR o toto setkání, optimistické hodnocení průběhu schůzky i jejího dopadu pro další proces uvolňování napětí a odzbrojení. Toto hodnocení je typické pro všechny zkoumané vrstvy a sociální skupiny obyvatel. Pozitivní odezva schůzky překryla řadu běžně existujících rozdílů v mínění lidí a vznikla tak velmi homogenní názorová hla-

dina. Významný krok, který byl podpisem dohody o likvidaci raket středního a krátkého doletu učiněn k odstranění všech jaderných raket, které navrhl SSSR na schůzce v Reykjavíku, plně občané ČSSR podporují a oceňují.

V průběhu ledna se projevil určitý pokles optimismu vyvolaného schůzkou, nedošlo však k výraznějším změnám.

Důvěra a nedůvěra ve státníky a její důvody

Vzhledem k tématu výzkumu, týkajícího se především setkání vedoucích představitelů USA a SSSR, jsme dotázaným položili i otázky, který ze světových státníků si v posledních třech letech získal jejich důvěru a proč a který ze současných světových politiků je jim nesympatický a proč.

Výzkum jednoznačně potvrdil obrovskou popularitu a důvěru, kterou si u československých občanů získal Michail Gorbačov - 78 % všech dotázaných jmenovalo jeho jako státníka, který si získal jejich důvěru, dalších 6 %, pravděpodobně pod dojmem washingtonské schůzky, uvedlo M. Gorbačova i R. Reagana. Jako důvody důvěry v M. Gorbačova uváděli dotázaní především jeho "snahu o zachování míru a o odvrácení jaderné války", "celkový přehled", "schopnost jednat i s prostými lidmi srdečně, bez přehlížení", "umí jednoduše vysvětlit, oč mu jde", "snaží se změnit socialismus k lepšímu", tím, že "je upřímný, nedělá z lidí pitomce jako naši představitelé", "zahájil přestavbu v SSSR", v neposlední řadě i tím, že "přiznal některé omyly", "zajímá se o problémy života obyčejných lidí". Z odpovědí vyplývá, že svou roli zde sehrála i návštěva s. Gorbačova v Praze a jeho chování při ní.

O tom, že s. Gorbačov získal i sympatie lidí, kteří nemají dobrý vztah k SSSR, svědčí i odpovědi "je to první politik v SSSR, kterému se dá věřit", "je úplně jiný než jeho předchůdci, sympatický člověk, který žije pro lidi" a podobné, které se objevují, byť ne často. Z některých odpovědí vyplývá

i podíl R. Gorbačovové na důvěře v jejího manžela.

Ti, kdo uváděli, že jejich důvěru si získali M. Gorbačov i R. Reagan, to zdůvodňovali především tím, že "oba přispěli ke kladnému výsledku schůzky ve Washingtonu a podpisu smlouvy o odstranění raket středního a kratšího doletu".

Další politici byli uváděni jen ve velmi malých četnostech:

- 1,5 % uvedlo R. Reagana především proto, že "dokázal změnit svůj postoj k SSSR", pro "ochotu spolupracovat", snahou o "dorozumění", ale i pro "svůj nezměněný postoj", nebo "radikální a nesmlouvavou politiku"
- 1 % uvedlo s. G. Husáka pro "jeho rozumnost", "obstál ve funkci presidenta", "zachoval životní úroveň v ČSSR"
- 1 % uvedlo s. E. Ševarnadzeho, pro "jeho sympatické a důvěryhodné vystupování", "diplomatické schopnosti", "otevřenost" a podobně
- 1 % uvedlo O. Palmeho pro jeho mírovou politiku, zásadový přístup a upřímnost
- 1 % uvedlo R. Gándhího pro jeho snahu o "porozumění v Asii", "boj za zájmy třetího světa", pro jeho klíčovou úlohu v hnutí nezúčastněných
- necelé 1 % uvedlo M. Thatcherovou pro její "důslednost", "zásadovou politiku v zájmu své země", "odvahu a oblibu ve své zemi".

Další politici byli již uváděni jen několika málo lidmi, méně než 1 %. Byli to D. Ortega (pro to, jak "energicky bojuje za svou zemi"), papež Jan Pavel II. pro "snahu o mír a záchranu lidstva", F. Castro (pro svůj "boj proti USA"). Jedenkrát byli pak uvedeni: N. Ceaušescu, I. Gándhíová, A. Dubček, B. Chňoupek, V. Biřak a W. Brandt.

7 % dotázaných odpovědělo "nikdo si nezískal mé sympatie", "všichni jsou stejní podvodníci", "politika je svinstvo" apod. 3 % odpověděla "nevím" a 1 % neodpovědělo.

Pokud shrneme důvody, pro které si politici získali důvěru lidí (podle názorů dotázaných), je to na prvních dvou místech:

- boj za mír, porozumění a uvolnění (25 %)
- upřímnost, ochota mluvit s lidmi a soulad slov a činů (22 %)

Dále byla uváděna

- "snaha zlepšit socialismus" (prakticky výhradně u M. Gorbačova - 15 %)
- "vzhled, vystupování, chování státníků (14 %)
- "chytrost, moudrost, přehled" (7 %)
- "důslednost, zásadovost" (2 %)
- "ochrana své země" (1 %)
- "diplomatické schopnosti" (1 %)

Podstatně širší byla paleta uváděných nesympatických politiků. Pomyslnou "palmu vítězství" si zde odnášejí M. Thatcherová a R. Reagan.

M. Thatcherovou uvedlo 12 % lidí, především pro její "podléhání vlivu USA", "obhajobu politiky zbrojení vůbec a jaderného zejména" a "militaristické tendence", pro její "bezohlednou sociální politiku", "konzervativismus".

R. Reagana uvedlo 11 % dotázaných, především pro jeho "mocenskou politiku, zbrojení", kvůli "hvězdným válkám" (SDI), "utlačování malých národů", "podléhání zájmům velkokapitálu", ale i pro "jeho falešné vystupování, proměnlivé názory, pro jeho věk".

Další politici, ať již konkrétní, nebo jejich skupiny byli již uváděni podstatně méně často.

3 % lidí uvedla A. Pinocheta jako "typického fašistu", "diktátora, který přispívá zhoršení mezinárodní situace" a "hájí zájmy toho nejreakčnějšího, co na světě existuje".

2 % uvedla Chomejního, jako "typického náboženského fanatika", "šovinistu", pro "pokračující válku s Irákem", "militarizaci země" apod.

2 % uvedla W. Jaruzelského, především pro jeho "fyzický vzhled a chování", pro "špatný stav v Polsku", ale i proto, že "je to voják".

2 % uvedla F. J. Strausse jako "revanšistu", "člověka, který brání porozumění".

2 % odpověděla "vedoucí politici Izraele", pro militaristickou politiku, ale i z rasových důvodů, protože "to jsou židi".

Více než 1 % dotázaných^{1/} uvedlo tyto osoby:

H. Kohl, M. Kaddáfí, N. Ceaušescu, G. Husák, V. Biřak,
F. Mitterand, "diktátoři", P. Botha, politici JAR

1 % dotázaných odpovědělo:

západní politici slepě podporující USA, československé vedení.

Ještě méně často byli uváděni:

J. Arafat, D. Ortega, F. Castro, arabští politici

Zcela ojediněle (1 - 2x) byli uváděni:

K. Waldheim, L. Štrougal, M. Gorbačov, G. Schultz, Čon Du Hwan,
J. Chirac, Le Pen, R. Gándhí, W. Brandt, A. Indra, B. Karmal,
V. Teitelboim, B. Chňoupek, "ti, co jsou proti Gorbačovovi"

27 % dotázaných odpovědělo "nikdo mi není nesympatický",
21 % nevědělo, neumělo se vyjádřit.

1/ 1 % se může zdát být zanedbatelné, ale při přepočtu na všechny obyvatele to představuje cca 100 000 lidí.